

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA – „UN PATRIMONIU PE CARE SE CONSTRUIEȘTE SPIRITUL NAȚIONAL AL MOLDOVEI”

Vera OSOIANU,
ORCID 0000-0001-8509-8796
Biblioteca Națională a
Republicii Moldova

Rezumat: Articolul a fost scris pe urmele unei discuții fierbinți provocate de o posibilă înstrăinare a blocului 2 al BNRM către o altă instituție. În acest context, în mass-media, pe rețelele de socializare etc. au fost expuse mai multe păreri vizând importanța unei biblioteci naționale pentru viitor. Materialul scoate în evidență percepția bibliotecii naționale de către cercurile largi de cetățeni. Concluzia care se impune este că marea majoritate a cetățenilor consideră biblioteca națională un bun public de mare valoare, care nu poate fi atins în nici un fel de împrejurări.

Pentru a argumenta grija națiunilor față de acest tip de bibliotecă se fac referiri la câteva din cele mai reprezentative biblioteci naționale din lume.

Cuvinte-cheie: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Congresului SUA, Biblioteca Națională a Norvegiei, Batthyaneum, patrimoniu, moștenire, spații de depozitare, istorie.

Abstract: The article was written on a basis of impassioned discussion provoked by possible defalcation of the second building of the National Library of the Republic of Moldova to another institution. In this context, many options and views were expressed regarding the importance of a national library for the future, in the mass media and the social media. Article emphasizes the perception of the national library by a large circle of citizens. The necessary conclusion is that the vast majority of citizens consider the national library a public good of great value, which cannot be touched under any circumstances.

To argue the care of nations towards this kind of library, references to some of the most representative national libraries in the world are made.

Keywords: National Library of the Republic of Moldova, The Library of Congress, The National Library of Norway, Batthyaneum Library, heritage, inheritance, library spaces, history.

Axioma din titlul acestui articol, expusă de scriitorul Radu Vancu în dezbaterile virtuale vizând (într-un context anume) Biblioteca Națională a Republicii Moldova (BNRM), este, probabil, cel mai puternic argument pro bibliotecă națională de pe toată perioada dezbaterilor la acest subiect. În câteva cuvinte este sintetizată esența misiunii unei biblioteci naționale.

Trebuie să recunoaștem că nimeni, nici odată n-a pus în discuție necesitatea unei

biblioteci naționale, nici în spațiul nostru, nici într-un oricare alt colț al lumii. Aici lucrurile sunt clare. Harta Bibliotecilor Lumii, creată și actualizată permanent de Federația Internațională a Asociațiilor de Biblioteci și Bibliotecari, prezintă date despre activitatea a 338 de biblioteci naționale. Din cele 193 de state-membre ale Organizației Națiunilor Unite, multe au câte două biblioteci naționale, cum este și cazul Republicii Moldova, sau chiar mai mult de două,

cum este cazul Statelor Unite ale Americii, unde cinci biblioteci au statut de bibliotecă națională.

Bibliotecile naționale din Europa sunt unite sub umbrela Fundației Conferința Directorilor Bibliotecilor Naționale din Europa. Actualmente din această structură fac parte 46 de biblioteci naționale din 45 de țări, inclusiv din Republica Moldova.

Despre cum ar trebui să fie o bibliotecă națională, despre ansamblul de norme care îi reglementează activitatea se discută mult și de cele mai multe ori în contradictoriu. Scânteia discuției se aprinde din orice. Un lucru acceptat însă de toată societatea este că, indiferent de dotare și posibilități, nicio bibliotecă națională din lume nu are atâtea resurse de câte ar avea nevoie sau de cât crede echipa acesteia că ar avea nevoie.

Deci, discuțiile sunt necesare, dar o discuție benefică trebuie să fie o dezbatere în condiții normale, nu în condiții de forță majoră, așa cum s-a întâmplat și în recenta discuție provocată de posibila înstrăinare a blocului 2 al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. De această dată, taberele pro și contra au luptat ca într-un meci de box, cu unica diferență că în box sunt respectate anumite reguli, pe când aici, unica regulă a fost: cine și cui va „aplica” cele mai dureroase argumente.

De-a lungul anilor, diverse structuri internaționale de profil au realizat studii serioase, vizând percepția bibliotecii de către cetățeni. Fără a avea un chestionar cu întrebări bine formulate, în cazul interviurilor recente, cetățenii și-au expus părerile pe toată gama de probleme ce țin de bibliotecă, așa cum le văd și le înțeleg ei. Dar lucru curios: de cele mai multe ori, percepția acestora a coincis cu unele constatări ale studiilor realizate programat de instituții cu autorizare pe acest segment.

În cazul nostru, dacă nu ar fi fost implicat politicul și o altă problemă delicată pentru mulți dintre moldoveni, dezbaterea despre BNRM și despre biblioteci în general ar fi fost una mai mult decât constructivă și binevenită. Dar, în cazul furtunii de păreri declanșate, ambele părți implicate în discuție au aruncat învinuiri și argumente grele atât în favoarea, cât și contra

bibliotecii. Înverșunarea discuțiilor se trage probabil din faptul că, deși statul niciodată n-a putut face față necesităților BNRM, totuși, nu i-a luat nimic niciodată. O lecție importantă extrasă din această dezbatere este că biblioteca nu poate fi contrapusă bisericii și nici biserica bibliotecii. Pe acest teren, nimeni nu poate fi câștigător, ambele instituții fiind necesare.

De fapt, problema bibliotecilor cere prudență pe orice meridian. Am urmărit ani de zile lupta intelectualității culturale din România pentru păstrarea în folosința poporului român a Bibliotecii Batthyaneum - filiala Bibliotecii Naționale a României din Alba Iulia, revendicată de Arhiepiscopia Romano-Catolică Alba Iulia. Într-o ordonanță de urgență a Guvernului României, aceasta fusese inclusă într-o listă de 17 imobile ce urmau să fie retrocedate entităților care făcuseră cereri de restituire. Ulterior, decizia vizând Biblioteca Batthyaneum a fost calificată drept eroare de echipa de atunci a Ministerului Culturii al României. Cazul s-a judecat la CEDO... complicat..., iar după 25 de ani, Biblioteca Batthyaneum poate fi regăsită în structura Bibliotecii Naționale a României, respectiv în posesia statului. Acest subiect, fiind foarte delicat, este și foarte evitat.

Exact ca și în cazul Bibliotecii Batthyaneum, „respondenții” din „studiul” nostru consideră că „Biblioteca Națională este un bun public ce trebuie protejat” și că „spațiile Bibliotecii Naționale trebuie să fie ocrotite de stat, ele fiind un simbol esențial al culturii, iar colecțiile de patrimoniu național scris sunt o parte a fundamentului cultural al țării, care consolidează din generație în generație identitatea noastră unică”.

Date fiind responsabilitățile unei biblioteci naționale, spațiile acesteia sunt permanent insuficiente și, respectiv, bibliotecile naționale sunt în continuă căutare a posibilităților de extindere.

La începutul acestui an, de exemplu, Guvernul Regatului Unit a aprobat o investiție de 500 milioane de lire sterline pentru extinderea cu 100 000 metri² a Bibliotecii Britanice. Este un semnal puternic de conștientizare a importanței unei biblioteci naționale pentru prezentul și viitorul unui

popor și un motiv serios pentru speranța în biblioteca zilei de mâine! Această investiție în biblioteca lor națională este pentru britanici cu atât mai importantă cu cât în Regatul Unit, în ultimul deceniu, lupta pentru păstrarea bibliotecilor a atins cote maxime. Cu toate că s-au întreprins acțiuni împotriva închiderii bibliotecilor, în ultimii zece ani au dispărut peste 800 de biblioteci și au fost lichidate peste 10 000 de locuri de muncă.

Este important de menționat faptul că în apărarea bibliotecilor se pronunță nu numai utilizatorii, dar și cei care pe moment nu folosesc serviciile oferite de biblioteci. Aceștia consideră că biblioteca trebuie să fie acolo unde-i este locul pentru timpurile când vor avea nevoie de serviciile ei.

Exact aceste idei au fost expuse și în cadrul discuțiilor privind soarta BNRM, în postările persoanelor care acum nu vin la bibliotecă, dar vor ca biblioteca să rămână acolo unde este, ca un element de siguranță pentru viitor. Biblioteca publică este un garant al protecției sociale și orice atentat la siguranța ei este perceput de cetățeni ca un act împotriva siguranței personale.

Biblioteca Britanică, care este și Biblioteca Națională a Regatului Unit, este una dintre cele mai mari biblioteci naționale din lume. Se estimează că deține între 170 și 200 milioane de unități materiale.

Modelul de grijă supremă pentru o bibliotecă națională îl descoperim în Biblioteca Congresului Statelor Unite ale Americii. Creșterea continuă a colecției într-o mare varietate de formate, mai ales în anii 1980 și 1990, a necesitat edificarea unor noi spații de depozitare. La fiecare câțiva ani, Biblioteca Congresului construiește un nou spațiu. La începutul secolului al XXI-lea, complexul Bibliotecii Congresului de pe Capitol Hill includea trei clădiri cu 21 de săli de lectură. Clădirea Thomas Jefferson (numită inițial Biblioteca Congresului, sau Clădirea principală) găzduiește și sala principală de lectură.

Clădirea John Adams, finalizată în 1939, și-a primit numele actual în 1980, pentru a-l onora pe președintele care în 1800 a semnat actul Congresului de înființare a bibliotecii. Aceasta a fost construită în stil

Art Deco, fiind acoperită cu marmură, care-i oferă un farmec aparte.

Clădirea Memorială James Madison este construită în stil modern și, practic, a dublat spațiul disponibil al bibliotecii în Capitol Hill.

Fondată în anul 1800, Biblioteca Congresului SUA pune în prezent la dispoziția Congresului SUA și a poporului american o colecție de peste 173 milioane de unități materiale, reprezentând o sursă universală și durabilă de cunoaștere și creativitate.

„Bibliotecile sunt pentru noi (americani) un fel de religie” – este un gând desprins din lucrările lui James Hadley Billington, directorul Bibliotecii Congresului SUA (de facto, Biblioteca Națională a SUA) pe parcursul a 28 de ani, între anii 1987-2015.

În Statele Unite ale Americii, directorul Bibliotecii Congresului era numit, până acum câțiva ani, de Congresul SUA pe viață (contract open-end), pentru ca schimbările politice să nu poată influența funcționarea bibliotecii. O excepție a fost admisă la ultima numire, în anul 2016, când Carla Diane Hayden, fostă președintă a Asociației Bibliotecarilor Americani, a fost nominalizată de președintele SUA, Barak Obama, și confirmată de Congres pe un termen de 10 ani, având în momentul numirii 64 de ani.

Un alt model de grijă pentru biblioteca națională îl observăm în Norvegia. Sarcina principală a Bibliotecii Naționale a Norvegiei (BNN) este „păstrarea trecutului pentru viitor”. Ambiția colegilor norvegieni este ca Biblioteca Națională să fie „memoria națiunii și centrul multimedia pentru cunoaștere și cultură”. Cam aceasta este ținta marilor biblioteci ale lumii. Resursele documentare ale BNN constituie 8,5 milioane, integrând: colecții unice de manuscrise, colecții speciale de cărți, muzică, programe de radio și TV, film, teatru, hărți, afișe, imagini, fotografii, documente electronice, ziare etc. Numărul unităților (cu normă întregă) de personal este de 420.

Conform Hărții Bibliotecilor Lumii, în Norvegia activează 3 356 de biblioteci, inclusiv una națională, 52 universitare, 740 publice, 2 426 școlare și 137 – alte tipuri.

Aceste valori au ajutat o țară cu aproximativ 5 milioane de locuitori să se înscrie printre cele mai avansate economii ale lu-

mii cu un nivel de trai de invidiat. Avem ce învăța!

Evident, managementul BNRM ține în vizor aceste modele de dezvoltare în biblioteconomie și știința informării și acolo unde este posibil, experiența de calitate este preluată și adaptată condițiilor reale de la noi. Mai puțin, proiectele cu implicarea mijloacelor financiare substanțiale.

Discuțiile recente din jurul BNRM au scos la iveală multe dintre problemele adunate în urma finanțării insuficiente a bibliotecii, dar cel mai important, au reliefat percepția bibliotecii de cercurile largi de utilizatori reali și potențiali. Răsfoind postările internautilor pe marginea acestui subiect, poți face un tablou real despre locul și importanța bibliotecii. Este dovada clară că oamenii știu ce vor de la o bibliotecă, cum este și cum trebuie să fie.

Cei care au fost categoric pe partea de baricadă nefavorabilă bibliotecii și-au argumentat poziția prin lipsa relevanței cărții în era internetului, prin faptul că tot mai puțini oameni vin la bibliotecă, prin lipsa condițiilor necesare de păstrare a colecțiilor, a tehnologiilor ce ar corespunde exigențelor utilizatorului modern etc.

Există o părere eronată, multiplicată mai ales pe fundalul situației actuale, că digitalizarea publicațiilor și digitalizarea proceselor specifice bibliotecii va rezolva problema spațiilor. Total greșit (!) atunci când este vorba de o bibliotecă națională, care trebuie să păstreze pentru posteritate tot ce este mai de preț și a fost generat de oamenii acestui spațiu, generație după generație. În primul rând, trebuie să păstreze documentul original.

De multe ori, unele titluri din colecția de resurse a unei bibliotecii naționale sunt în exemplare limitate sau chiar într-un singur exemplar și pot să aibă o cerere foarte restrânsă. Cu toate acestea, ele trebuie păstrate pentru cazul sau timpul când vor fi solicitate. Acesta este unul din rolurile specifice unei biblioteci naționale. Deși este o bibliotecă publică și are ușile deschise pentru toată lumea, o bibliotecă națională este biblioteca ultimei instanțe pentru savanți. Chiar dacă nu poate rezolva problema acestora cu resursele proprii, biblioteca

națională poate implica aici împrumutul internațional și alte instrumente ce le are la dispoziție, devenite și mai accesibile odată cu digitalizarea activității bibliotecilor.

Păstrarea pe termen lung a publicațiilor și, în special, a lucrărilor care fac parte din patrimoniul cultural scris a fost dintotdeauna sarcina prioritară a marilor biblioteci ale lumii și, în primul rând, a bibliotecilor naționale cu responsabilitatea lor de bibliotecă a ultimei resurse sau a ultimei instanțe / „library of last resort”, – concept specific acestor instituții de cultură, de rang național. Potrivit susținătorilor acestui concept, orice document care nu poate fi găsit de un utilizator concret în altă bibliotecă trebuie să poată fi găsit în colecțiile Bibliotecii Naționale, indiferent dacă este vorba de formatul tradițional sau formatul virtual.

Dacă celelalte biblioteci sunt finanțate pentru a menține colecții și a oferi servicii pentru a satisface necesitățile specifice ale utilizatorilor din aria lor de servire, atunci bibliotecile naționale au mandatul de a răspunde necesităților la nivel național și, respectiv, colecțiile deținute trebuie să poată acoperi lacunele din resursele altor biblioteci din țară.

Istoria bibliotecilor lumii este istoria unor pierderi uriașe și irecuperabile de cărți și chiar biblioteci întregi, alte monumente de cultură, care, după cum afirmă unii savanți, dacă n-ar fi fost distruse, ar fi putut schimba cursul istoriei.

Nenumărate monumente de cultură, inclusiv de cultură scrisă, au dispărut în urma unor dezastre naturale, dar nu puține au fost distruse chiar de mâna omului.

De menționat, în acest context, Marea Bibliotecă din Alexandria, Egypt, una din cele mai mari și mai semnificative biblioteci ale lumii antice. Se estimează că în diferiți ani biblioteca putea cuprinde între 40 000 și 400 000 de unități de păstrare. Unele surse vorbesc chiar de 700 000 de exemplare. Biblioteca Alexandria a adus orașului Alexandria renumele de capitală a cunoașterii și învățării. Distrugerea Bibliotecii din Alexandria este considerată drept cea mai mare pierdere din istoria culturală a omenirii. Deși există mai multe versiuni

privind dispariția bibliotecii, unii cercetători susțin că Marea Bibliotecă din Alexandria, colecție fantastică a cunoașterii, a fost distrusă intenționat.

Este evident că, vorbind de bibliotecă, majoritatea persoanelor fac referire la carte, de unde concluzionăm că pentru oameni marca bibliotecii rămâne a fi cartea, aceasta fiind și constatarea studiilor internaționale.

Cuvintele-cheie care au dominat în pledoariile pro bibliotecă au fost: „moștenire”, „cartea de vizită a unei țări”, „patrimoniu pe care se construiește spiritul național”, „cultură și civilizație”, „tezaur”, „izvor al cunoștințelor”, „identitate națională”.

Din postările participanților la dezbaterile cu privire la Biblioteca Națională pot fi desprinse gânduri prețioase întâlnite și în studii serioase în biblioteconomie și știința informării.

Participanții la dezbateri consideră că Biblioteca Națională este:

- cartea de vizită a țării, reprezintă cultura și civilizația țării;
 - o instituție importantă pentru formarea fiecărui cetățean al țării noastre;
 - fundamentul țării;
 - tezaurul limbii și izvorul cunoștințelor;
 - patrimoniul național care trebuie păstrat cu orice preț;
 - o cale dovedită de dezvoltare intelectuală;
 - sursă de creștere profesională;
 - cel mai bogat depozitar public al resurselor care nu pot fi găsite online;
 - proprietatea intelectuală a țării;
 - o instituție publică foarte necesară pentru o societate sănătoasă;
 - un bun public care trebuie să rămână așa pentru toate generațiile ce urmează să vină.
- „Respondenții” involuntari „nu pot rămâne indiferenți față de ceea ce contează cel mai mult pentru țara noastră” și vor:
- să lase ceva cu adevărat important copiilor;
 - să păstrăm puținul patrimoniu cultural de care dispunem;

- să aibă „acces la carte pentru a progresa”;
- lumea să se trezească și să se lumineze;
- copiii să aibă un viitor;
- investiții majore în modernizare și cărți, ce pot și vor ridica nivelul de cultură al oamenilor.

Cetățenii cred că „bibliotecile sunt unele spații sigure și incluzive din această țară și că ele trebuie păstrate și dezvoltate”. Ei văd în Biblioteca Națională viitorul și le pasă de acest viitor. Total adevărat. Biblioteca Națională este despre viitor, despre ce va rămâne cu adevărat valoros pentru urmași.

Era nevoie de astfel de dovezi. Această furtună de păreri, pe care nu bibliotecarii au provocat-o, a repus problemele BNRM pe lista de priorități a Ministerului Culturii.

Pe parcursul lunii martie, după apariția în spațiul public a informației care a bulversat personalul BNRM și întreaga societate, colectivul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova s-a întâlnit de patru ori cu ministrul culturii, domnul Sergiu Prodan. Domnul ministru a discutat inițial la această temă cu doamna Elena Pintilei, directorul general al BNRM, apoi cu membrii Consiliului Director, cu angajații bibliotecii care activează în blocul 2 și, în final, cu întreg colectivul. Toate problemele au fost clarificate în profunzime. Sunt multe (!) și toate s-au acumulat pe parcursul a zeci de ani de finanțare insuficientă a instituției. Însă e bine de pus în pagină și de stabilit prioritățile: ce avem de făcut pe termen scurt, dar, mai ales, în perspectivă. Chiar dacă la bază sunt doleanțele sutelor de respondenți care au demonstrat cât de mult contează pentru ei biblioteca, de acum încolo, aceste doleanțe trebuie să constituie fundamentul oricărei strategii de dezvoltare și modernizare a Bibliotecii Naționale, iar deciziile ulterioare nu trebuie să „afecteze integritatea complexului Bibliotecii Naționale și a patrimoniului cultural scris al bibliotecii”.

Între pereții unei bibliotecii naționale este păstrată zestrea spirituală a neamului și, bună sau rea, bogată sau săracă, aceasta trebuie să ajungă intactă la generațiile viitoare.

Bibliografie:

1. Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova în susținerea Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova : [petiție online, 2393 de semnături la 19.04.2023]. – Mod de acces: <https://www.petitiononline.com/393706> (Accesat 19.04.2023).
2. Perceptions of Libraries, 2010 : Context and Community. – Mod de acces: <https://www.oclc.org/research/publications/2010/2010perceptions.html>(Accesat 20.04.2023).
3. Salvăm Biblioteca Națională : [petiție online]. – Mod de acces: https://www.change.org/p/salvam-biblioteca-nationala?recruiter=1300090395&recruited_by_id=0e2640b0-bf45-11ed-91e2-d1e84963f01f&utm_source=share_petition&utm_campaign=share_petition&utm_medium=copylink&utm_content=cl_sharecopy_35643372_en-US%3A4&fbclid=IwAR2rbxP1FG_33-3l-uKBSS0Sx74CnysHVMVxbOMxkihr9OtrdyaY7JQtKE4 (Accesat 20.04.2023).
4. Scrisoare deschisă a societății civile din România către Maia Sandu : [petiție online, 25253 de semnături la 21.04.2023]. – Mod de acces: <https://www.contributors.ro/scrisoare-deschisa-a-societatii-civile-din-romania-catre-maia-sandu/?fbclid=IwAR3xJ3kP7T7LwrAwEOMBGIS4MQdCUI1oz1qczEjKcZF1OeT1vMyDojs-w4> (Accesat 21.04.2023).
5. Scrisoare deschisă privind proiectul de Lege privind transmiterea blocului 2 al Bibliotecii Naționale către Mitropolia Basarabiei. – Mod de acces: <https://platforma.md/arhive/392445?fbclid=IwAR1mNbwvxTTe1ZwTTRSzXfp6SWVFiCHySHKsysRSzyne6KAfLCE8WHDUR4A> (Accesat 20.04.2023).